

שיעור מורינו הרב שליט"א

בענין לשם יחוד
והנני מוכן ומזומן
מצוות שאדם דש בעקביו
-קונטרס שבועי-
פרשת עקב

תשע"ז

קובץ ל"ה (תרי"ד)

שנה ט"ז

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

השיעור השבועי מוקדש

ע"י ידידינו עוז

הקשור בעבותות אהבת אמת לרבינו מרן שליט"א
הר"ר ישראל יהודה ליב ולצ'ר שליט"א

ומשפחתו

יוהנסבורג דרום אפריקה

לרגל השמחה במעונם בנישואי בנם

הבחור המופלג והמצויין

מכותבי שיעורי רבינו מרן שליט"א

יונתן משה ני"ו

עב"ג

הכלה המהוללה

פריידא רחל תחי'

בת הרב אברהם אבא כהן שליט"א

מגדולי העסקנים של היהדות הנאמנה בארה"ב

לרגל נישואיהם בשעה טובה ומוצלחת

ביום חמישי פרשת עקב - י"ח מנחם אב

ויה"ר שיזכו לבנות בית גדול בישראל (עיין מגילה כ"ז ע"א)

ובית נאמן בישראל (עיין מלכים א' י"א ל"ח ובמצודות שם),

לתפארת בית אבותם, ורק שמחה ונחת יהיה

מנת חלקם כל הימים.

פרשת עקב

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

"והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתך" (דברים ז' י"ב).

"והיה עקב תשמעון - אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון" (רש"י שם).

במה ששאל למנהגי בענין אמירת הנני מוכן ומזומן ולשם יחוד לפני קיום המצוות כי ראה בהגדה של פסח מנחת אשר נוסח זה. עוד ביקש לדעת מה עיקר הנידון בסוגיא זו ובמה נחלקו הדעות בפולמוס זה שבין גדולי עולם להחסידים שחידשו מנהג זה למתנגדים שהתנגדו להם.

א

הנה רבים חושבים שמנהג זה לומר לפני קיום המצוות ולפני התפילה נוסחאות אלה שנוי במחלוקת בין חסידים למתנגדים וכאילו עדת החסידים מיסודם של תלמידי הבעש"ט הם שחידשו מנהג זה ולא היא, דבאמת מנהג זה קדום הוא ונתחדש ע"י גדולי המקובלים, ואף ההתנגדות למנהג זה קדום הוא וכבר מצינו לגדולי ישראל דורות רבים לפני זמן הבעש"ט שהתנגדו למנהג זה.

אלא שכפי הנראה בתחילת ימי החסידות הנהיגו בקהילות החסידים שהמוני העם יאמרו תדיר נוסחאות אלה ולא רק יחידי הסגולה שעסקו בצנעה בתורת הקבלה, ודבר זה עורר את זעמו וקצפו של הנודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סי' צ"ג וחזר על דבריו במהדו"ת או"ח סימן ק"ז) שדחה מנהג זה בשתי ידים והמליץ על הנוהגים כן "ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם וחסידים יכשלו בהם".

ולעומתו ענה בעל באר מים חיים בתשובה בתחילת ספרו שער התפילה ליישב מנהג זה ודחה את דברי הנוב"י, ומשום דבריהם נשתרש אצל רבים כאילו מדובר

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

במחלוקת בין חסידים למתנגדים. ולקמן נביא את מקורות המנהג ואת דעת המחייבים והשוללים.

ב

ובאמת ענין זה מתחלק לשלש שאלות יסודיות:

א. כל הכוונות הראויות שבתפילה ועשיית המצוות האם יש ענין להוציאן בפה או שמא די בכוונת הלב ואין כל ענין לומר בפיו מה כוונתו במעשים אלה.

ב. גם אם נאמר די ענין לומר בפיו שהוא עושה מעשים אלה לשם מצוה, האם יש ענין להוציא בפיו את פנימיות הכונה בקיום המצוות דהיינו ליחד שם קוב"ה ושכינתיה ולייחד שם י"ה בו"ה.

ג. ומלבד השאלה אם יש טעם באמירת הדברים צ"ע עוד אם יש צורך בכונה זו או שמא אין על האדם אלא לקיים את המצוות לשם שמים בדחילו ורחימו וכל הייחודים והתיקונים נפעלים מעצמם.

ולשלשת הנקודות התייחס הנודע ביהודה בקצירת האומר. ואבאר בקצרה את עיקרי הדברים, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

הנה בארבעה תחומים שונים של כונה ומחשבה דנו גדולי הדורות אם במחשבת הלב סגי או שצריך גם להוציא בשפתיו.

א. בפסולי מחשבה בקדשים. לדעת רש"י בפירושו עה"ת (דברים י"ז א') ובמס' זבחים (מ"א ע"ב ד"ה כגון שנתן) אין מחשבת פיגול פוסלת אלא בדיבור, וכ"כ התוס' בפסחים (ס"ג ע"א ד"ה ר"מ) ובב"מ (מ"ג ע"ב ד"ה החושב), וע"ע בדבריהם בחולין (ל"ט ע"א ד"ה אלא) ובזבחים (ד' ע"ב ד"ה מחשבה).

ובמשנה למלך (פ"ג מפסוה"מ ה"א) האריך בזה במחלוקת הראשונים, וע"ע בשו"ת רמ"ע מפאנו (סימן צ"ד) ובמנ"ח (קמ"ד ו') ואכמ"ל.

ב. בדין לשמה בכל מקום, ועיין בשו"ע או"ח בהל' ציצית (סימן י"א ס"א) ובהל' תפילין (סימן ל"ב סעיף ח' – י"ט) ובבית יוסף שם, ואכמ"ל.

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

ג. בדין מצוות צריכות כונה. במנחת חינוך (סוף מצוה י') נסתפק למ"ד מצצ"כ האם די בכונת הלב או שמא צריך דיבור ותלה שאלה זו במה שנחלקו בדין פיגול ופסול מחשבה בקדשים.

אך לענ"ד אין לדמות מילתא למילתא ולא מצינו לאחד הראשונים והאחרונים דצריך דיבור בדין כונת המצוה, ופשיטא דבכונת הלב סגי.

ובטעמא דמילתא יש לחלק בשתי דרכים: א. לעולם לא בעינן דיבור אלא במה שנוגע לאחרים, וכעין מה שאמרו דברים שבלב לא הוי דברים. ומשו"כ בפסול מחשבה דקרבת שנוגע גם לכהנים וגם לבעלים, וכן בדין לשמה להכשיר חפצא דמצוה ולא רק לסופר ולעושה באלה י"א דצריך דיבור, משא"כ בכונת המצוה שאינו נוגע אלא למי שמקיים את המצוה לבדו ואינו אלא בינו ובין אבינו שבשמים לכו"ע ל"צ דיבור. ב. באמת נראה טפי, דשאני כונת המצוה מהני דינא אחריני במהות הדברים ולא רק במה שבינו ובין אחרים דבין גדר לשמה בכל מקום ובין גדר שלא לשמה ופיגול כל גדרם ועניינם ייחוד או ביטל הייחוד, ומשו"כ י"א דאין הדבר מתייחד ולא בטל ייחודו ללא דיבור, משא"כ בכונת המצוה שאינו גדר ייחוד ואין ענין הכוונה אלא להגדיר את המעשה כמעשה מצוה. (ובמק"א הארכת בגדר כונת המצוה, עיין מנחת אשר מועדים ח"א סימן נ"ה).

ד. בשליחות יד שאמרו בב"מ שם דלשיטת בית שמאי אף החושב לשלוח יד חייב, וכתבו שם רש"י ותוס' דאינו חייב אלא בדיבור, וכ"כ התוס' בבכורות (נ"ט ע"א ד"ה במחשבה), אך רש"י בקידושין (מ"ב ע"ב ד"ה לחייב) כתב דחייב אף על מחשבה גרידא, עי"ש. וגם בזה יש לדון לפי שתי הדרכים דלעיל, ואכמ"ל.

ולגבי אמירת לשם יחוד הביא הנודע ביהודה את דברי השואל שדן משני מקורות להוכיח שצריך להוציא בשפתיו את הכוונות שעל פי הסוד: א. ממה שצריך הסופר להוציא בשפתיו שהוא כותב את הגט לשמה. ב. וממה שצריך ביטוי שפתיים בנדר ושבועה. הרי שאין מחשבה בלי דיבור כלום.

והנודע ביהודה דחה את שתי הראיות.

א. מה שהביא מכתבת הגט לשמה דחה הנוב"י שהרי בזבחים (ב' ע"ב) מבואר דלגבי כתיבת הגט לא אמרינן סתמא לשמה כיון שסתם אשה לאו לגירושין עומדת

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

משא"כ בקדשים דסתמא לשמה, ולפי"ז כתב "וא"כ מצות שלנו קדשים נינהו קדשי גבוה וסתמא לשמן עומדים".

ובשער התפילה דחה דבריו דא"כ למה נפסקה הלכה דמצות צריכות כונה ולא אמרינן סתמא לשמה.

אך לענ"ד דבר זה פשוט דלגבי כונת המצוה לא אמרו סתמא לשמה ואין זה כונת הנוב"י, אלא כל כונתו דלאחר שעשה מצוה והתכוין לשם מצוה שוב הוי סתמא לשמה לגבי הכוונות הפנימיות שעפ"י סוד. ובדקדוק לא כתב דמעשי המצוות סתמן לשמה, אלא דמצוות שלנו סתמן לשמה, דלאחר שכיוון לשם מצוה שוב סתמן לשמן וכל כוונות הסוד כאילו נתכוון להם, וכל הייחודים והתיקונים נפעלים ממילא כאשר מקיים אדם מצוה לשם שמים.

ב. ולגבי הראיה מנדרר ושבועה כתב דאף דאכן י"ל דמחשבה ללא דיבור לית ביה מששא ולפיכך בעינן ביטוי שפתיים, מעשה ללא דיבור בודאי יש בו ממש ומשו"כ לא צריך כל דיבור בכוונת המצוות.

וגם זה לרווחא דמילתא דבאמת אין לדמות כלל מצוות לנדרים ושבועות, ומה ענין זה אצל זה, אלא שהנוב"י השיב לפי דעת השואל, דאף אם יש מקום לחדש וללמוד מפנימיות הענין דאין ממש במחשבה ללא דיבור, מעשי המצוות שאני, וז"פ.

אמנם חידוש כתב שוב הנוב"י דבמצוות שאין מברכין עליהן עובר לעשייתן "אני נוהג לומר בפי הנני עושה דבר זה לקיים מצות בוראי ובוזה די וא"צ יותר. והכונה הוא רק פירוש המלות וכל התיקונים למעלה נעשים מאליהם ע"י מעשינו".

הרי שכתב לחלק בין אמירת לשם יחוד שדחאו בשתי ידים מכל וכל, לאמירת הנני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי שאותה אימץ ונהג כן.

וכן מצינו גם בחיי אדם (כלל ס"ח סעיף כ"ה) שכתב:

"שומר מצוה לא ידע דבר רע' [קהלת ח' ה'], רצה לומר שמחויב כשירצה לעשות איזו מצוה לא יעשה אותה בחפזון ובפתאום, רק שישמור וימתין (כמו [בראשית ל"ז י"א] ואביו שמר את הדבר) ויתיישב בדבר היטב איך יעשה, וכמו כן

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

בפסח, כיון שהיו צריכין לאכול בחפזון משום חפזון דשכינה, בא להזהיר [שמות י"ב י"א] 'וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים' כו' (מעשרה מאמרות מאמר ח"ה ח"ג פ' י"א ע"ש). ונראה לי שזהו גם כן מה שכתוב [שמות י"ב י"ז] 'ושמרתם את המצות. וזהו שיסדו לומר "הנני מוכן ומזומן לקיים" כו', ורצה לומר שכבר אני מוכן ומזומן. וזהו 'הכון לקראת אלקיך ישראל' [עמוס ד' י"ב], רצה לומר שתכין עצמך מקודם ולא בפתע פתאום. וכבר בחנתי בנסיון שכאשר עשיתי מצוה בפתאום לא קיימתיה כראוי, לכן צריך ליזהר בזה".

הרי שגם הוא הראה פנים שוחקות למה שיסדו לומר הנני מוכן ומזומן וכו'.

וצריך עיון בדבריהם, דאטו נלמוד מדבריהם דסברו כהבנת המנ"ח דבמצות צריכות כונה צריך דיבור ולא די בכוונת הלב, ובאמת פשוט דאין זה כוונתם דלהדיא מבואר בדבריהם דאין אמירה זו מעכבת, ואינה משום דינא דמצצ"כ אלא מדת חסידות והנהגה ראויה, וא"כ צ"ב מה ענין אמירה זו. ובפרט לדעת הנוב"י שכבר כתב דמצוות שלנו כקדשים נינהו וסתמן לשמה ואי"צ כל דיבור פה.

ונראה לכאורה דאין זה אלא משום דבתר הפה המחשבה נגררת וע"י שמוציא בפיו שהוא מכוון לשם מצוה כך גם תתחזק כונת הלב.

אך לפי"ז נכון וראוי לומר כן אף במצוה שיש בה ברכה דכשם שע"י אמירה זו תגבר כונת הלב בקיום המצוה כמו"כ תועיל אמירה זו להוסיף שלימות הכונה גם בברכה גופא, ולא כדברי הנוב"י דמצוה שיש בה ברכה אי"צ לומר כן.

ומשו"כ נראה יותר דאעפ"י שמעיקר הדין אי"צ כל אמירה מ"מ יש מקום להדר באמירה זו מצד ענין עבודת ה', וככל שמקיים המצוה במחשבה דיבור ומעשה יש בזה תוספת עבודה וקדושה, ועיין במשנ"ב (סימן ר"נ סק"ב) דטוב שיאמר בפיו על דבר שהוא קונה לכבוד שבת "כי הדבור הוא פועל הרבה בקדושה".

ג

וכל עיקר מנהג זה מצינו בראשית חכמה (שער האהבה פ"ט) שהאריך לבאר דכל עיקר עבודת התפילה והמצוות לייחד קוב"ה ושכינתיה, ובתו"ד כתב:

ה

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

"צריך קודם שיעשה הייחוד ההוא יאמר בפיו ויוציא בשפתיו דבר זה או מצוה זו אני עושה לייחד השכינה עם קוב"ה".

הרי לן שצריך לומר בפיו שהוא עושה כדי לייחד קוב"ה ושכינת קדשו, ושם בפ"ח האריך לבאר את פנימיות הענין.

וכ"ה בשל"ה מס' שבועות (גר מצוה אות ס"ו – ס"ח) שכתב בענין תורה לשמה:

"וענין 'לשמה', הכוונה, שיעסוק בתורה לקיים מה שצונו השם יתברך 'ולמדתם אתם'... ומה טוב הוא, כשפותח הספר יאמר, הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעת התורה, והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, זהו נקרא תורה לשמה".

והשל"ה חזר על ענין זה פעמים רבות בספרו הק' גם לגבי שאר המצוות, ואכמ"ל.

וכל אלה גדולי עולם היו גדולי המקובלים דורות רבים לפני תקופת הבעש"ט ותלמידיו.

והמקור הראשון והחשוב ביותר למנהג זה מצינו בזוה"ק (ויקרא נ' ע"א):

"מאן דבני בנין כד שארי למבני בעי לאדכרא בפומיה דהא לפולחנא דקודשא בריך הוא הוא בני". (מי שבונה בית, בתחילת הבנין צריך להוציא בפיו שהוא בונה את הבית לעבודת ה').

ועוד איתא בזוה"ק (שם נ"א ע"ב):

"אמר ר' אלעזר בכל עובדוי דבר נש לבעי ליה דלהוון כלהו לשמא קדישא. מאי לשמא קדישא לאדכרא בפומיה שמא קדישא על כל מה דאיהו עביד דכלא הוא לפולחניה ולא ישרי עלוי סטרא אחרא". (א"ר אלעזר כל מעשה האדם צריך שיהיו לשם קדושה, להוציא בפיו שם הקדוש על כל מעשה שעושה שכולו הוא לעבודת ה' ולא תשרה על מעשיו רוח טומאה).

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

הרי דאף בבנין ביתו ובכל אשר הוא עושה יש ענין לומר בפיו שהוא בונה ועושה לשם שמים, וק"ו בעשיית המצוות. (ויש בזה מקור לאמירת הנני מוכן ומזומן אך לענין יחוד קוב"ה ושכינתיה).

ומאיך מציינו גדולי קדם ששללו מנהג זה.

ועיין בחות יאיר סימן ר"י בתו"ד שכתב:

"והנה מקרוב יצא לדפוס סידור תפילה מת"ח מוחזק בתורה וביראת ה' והדפיס בו דברי מוסר רבים לבני כפרים וכ"כ בהקדמתו שעיקר כוונתו להמון ב"ב. וכאשר הגדתי לחבורות ב"ב המונויים פירוש סידור תפלה ולפני אחד מהם היה סידור תפלה חדשה מסידורים הנ"ל שאלני אחד מהם שאפרש ג"כ מ"ש המחבר החדש שיאמר לפני הנחת תפילין ולבישת ציצית וכן בכמה דוכתי לשם יחוד הקדוש ברוך הוא ושכינתו ע"י שהוא טמיר ונעלם. וכאשר השבתי לו שלא נאמרו הדברים רק לת"ח מופלגי השיבני שלא יבקש לאמרו וגם להבין ענינו רק אגיד לו פירוש המלות וכאשר דחיתיו שנית חרה אפו ואמר כדעת ודברי עדת המקהילים ובראותי דפקר טובא אמרתי להפיס דעתו שיאמין לי בהן צדקי שגם אני אינני מבין תכלית דיבור דברים אלו וענינם וכן האמת, ואולי לא ידעו ולא יבינו את זה כל חכמי הקבלה דורתינו אף המצפצפים והמהגים בקבלת האר"י לא ידעו מה הוא".

ועיין עוד בחק יעקב (סימן תפ"ט ס"ק י"א) שכתב שבסידורים חדשים שנדפסו בשעתו יש תפילות שונות שאומרים לפני ואחרי ספירת העומר ודחה המנהג מכל וכל, וברור שכונתו למה שנהגו לומר הנני מוכן ומזומן... לשם יחוד וכו' לפני הספירה ורבונו של עולם לאחריה.

וגם אלה גדולי עולם היו דורות רבים לפני תקופת החסידות, הרי לנו שגם המחייבים וגם השוללים קדמו הרבה לתקופת החסידות ומתנגדיה. ובשו"ת תשובה מאהבה שהיה תלמידו וחבר בית דינו של הנוב"י (ח"א סימן צ') כתב שזה ק"נ שנה שנהגו רבים לומר תפילה זו, וגם בתשובת הנוב"י (שם יו"ד) כאשר דן אם יש באמירה זו "לייחד שם י"ה בו"ה" משום הוגה את השם באותיותיו כתב שזכור לו מילדותו ששמע דאלה שאמרו תפילה זו שהיו הוגים את האותיות במילואם וכל כה"ג אין

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

איסור. הרי שבילדותו כבר שמע אמירה זו, וידוע שהנוב"י גדל בקלויז של בראד שגדוליה היו מן המתנגדים לחסידות ובכ"ז היו ביניהם שנהגו לומר לשם יחוד.

ועוד מצאנו בדרשות החת"ס (ח"ג בדרשה לז' אב עמוד ע"ד) שכתב שנמנע מלאמרו, עי"ש.

ומאידך ידוע שהדברי חיים שמלבד היותו מגדולי האדמורי"ם בדורו וראש השלשלת דחסידות צאנו לענפיה היה מגדולי ופוסקי הדור המובהקים הצדיק את הנודע ביהודה ולא נהג לומר לשם יחוד וכמו שביאר נכדו הגדול ממשיך דרכו כ"ק אדמו"ר בעל הדברי יציב בתשובותיו (ח"א סימן ס"ה) שכן שמע מאביו הגדול כ"ק האדמו"ר מרודניק, עי"ש.

ד

והנה לא מצאנו מקורות מפורשים בדבר התייחסותו של רבינו הגר"א בענין זה, ויש לדבר משנה חשיבות, כי מצד אחד היה הגאון יחיד בתורת הקבלה כשם שהיה יחיד בנגלה וכל רז לא אניס ליה, ומאידך היה גדול המתנגדים לתורת החסידות של הבעש"ט.

והנה במעשה רב אין התייחסות למנהגו של הגאון בענין זה, ובסידור הגר"א אשי ישראל כתוב שלא נהג לומר כן, אך בתורתו של הגאון ותלמידיו הגדולים מצאנו בזה כמה רמזים כפי שנבאר.

א. באדרת אליהו (דברים א' ו') כתב בתו"ד:

"שדיבור הוא הדעת המחבר י"ה בו"ה ולכן לא כתיב דבר אלא במשה משא"כ בשאר נביאים, כי משה היה בסוד הדעת ודורו היה דור דעה ולכן כתיב דבר אלינו וכו', כמו שאומרים לשם יחוד קוב"ה כו', שו"ה מתפשט באדם ובארץ בב' עלמין תתאין..."

הרי שנוהגים לומר לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה... לייחד שם י"ה בו"ה.

ב. ביהל אור (השמטות לרעיא מהימנא זוהר ח"א, ט"ו א') ביאר כי בכל מצוה יש גם חלק בתורה, ולפי"ז כתב:

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

"ובמצוה יש תורה ולכן צ"ל קודם עשיית מצוה הריני עושה כאשר צוני ה' בתורתו".

הרי שכתב שצריך לומר בפיו שעושה לשם מצוה אך אין זה ענין למ"ש לשם יחוד וכמבואר לעיל, וכמ"ש גם הנוב"י והח"י אדם כנ"ל.

ג. ברוח חיים להגר"ח מולוז'ין גדול תלמידי הגר"א (פ"ו מ"א) בביאור גדר תורה לשמה חזר על שיטתו שכתב באריכות בנפש החיים (שער ד') וכתב בתו"ד:

"קודם לימוד התורה צריך להרהר ביראת ה' כדי שיהיה יראתו קודמת לחכמתו... אבל בשעת עסק התורה אמר 'ודבר בהם לשמם' לשם עסק התורה ואף שלא יכין בעת הלימוד ענייני יראת ה' מכל מקום כל הלימוד לשם יחוד קודשא בריך הוא".

הרי שצריך ללמוד לשם יחוד קוב"ה.

ד. ובדרשות נחלת דוד (דרוש א' הוצאת מוסד הרב קוק אות נ"ו) לתלמידו הגדול של הגר"ח מולוז'ין כתב גם הוא לפי דרכו לבאר כונת האמירה ליחד שם י"ה בו"ה, וז"ל:

"השם הקדוש ואותיותיו נחלקים לשתים שהם ארבע, והוא שם י"ה ושם ו"ה, כאשר הורגלנו לאמר בכל התחנות והבקשות אשר נתייסדו לאמר טרם עשיית כל מצוה ומצוה ליחדא שמא דקוב"ה שם י"ה בשם ו"ה, והנה הגם כי הדברים בעצמם המה עמוקים, ונובעים מסתרי חכמי המקובלים, אשר דבריהם חתומים באלף עזקאן, ובעו"ה לא זכיתי לחכמה זו ואין אתי יודע עד מה".

הרי שכתב שכך נתייסד וכך נהגו שיש לומר לפני כל מצוה שהוא עושה ליחדא שמא דקוב"ה וביאר את הדברים לפי דרכו.

ה. ועוד ראיתי בסידור וילנא (ירושלים תשנ"ד) המבוסס על נוסחאות קדומות בנוסח אשכנז שלפני הנחת תפילין כתוב "הנני מכוין בהנחת תפילין לקיים מצוות בוראי...". וכן לפני ברוך שאמר "הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי", ולשיטת הנוב"י כיון שמברך על התפילין אין צריך לומר כל דבר נוסף.

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

ו. ועיין עוד בתחילת הקדמתו הנפלאה של השב שמעתתא, שהיה ידוע כמתנגד שכתב:

"יתברך האחד וישתבח הבורא. בחכמתו ורצונו כל צבא השמים ארץ וימים אלה ואלונים, בהמת ארץ וחיתו שדי, ויברא את האדם על הארץ, ויפח באפיו נשמת חיים, וימשילהו בכל מעשי ידיו וישת כל תחת רגליו, והנה כל היצורים הנבראים אלה הם בכללם איש אחד, וזה מופת על אחדותו ית"ש כמ"ש הרמב"ם בספר המורה ח"א פ' ע"ב. כי האחד אמנם ברא אחד, והנה לזה ראוי לכל איש קודם כל מעשה טוב וכל לימוד לכוין לשם יחוד כו' ובשם כל ישראל ולקבל עליו מצות - ואהבת לרעך כמוך, וכמו שיבואר".

הרי שגם הוא כתב שראוי לכל איש קודם כל מעשה טוב לכוין לשם יחוד וכו', ואף שלא כתב שצריך להוציא כן בשפתיו מ"מ חזינן שראוי עכ"פ לכוין בלבם לשם יחוד וכו'.

ז. וכפי הנראה מנהג זה נתפשט אף בקהילות ליטא, ולגבי התפילות שנהגו להוסיף בספירת העומר שהחק יעקב הסתייג מהן כתב בערוך השלחן (סימן תפ"ט סעיף ו')::

"ויש מוסיפין עוד תחנה ארוכה ומרבים בעניינים המסותרים ורבים וגדולים התרעמו על זה מפני שהם דברים העומדים ברומם של עולם ואין הפרסום ראוי לזה אבל עכשיו כבר רגילים לאמרו בהמון ובהתפעלויות הנפש".

ולמדנו מדבריו שגם בערי ליטא התפשט מנהג זה והעה"ש על אף שהביא שרבים התרעמו ע"ז מ"מ הראה פנים שוחקות מכיון שרגילים לאמור תפילות אלה בהתפעלויות הנפש.

ה

והנראה עיקר בכל זה דעיקר חששו של הנודע ביהודה ועוד גדולי ישראל באמירת לשם יחוד לא היתה אלא מחשש שכל שיעסקו המוני העם בעניני קבלה יביא הדבר לרפיון וקלות ראש בדקדוקי ההלכה ושמירת המסורה, וביותר חשש משום שהרבה תנועות משיחיות שהביאו לחורבן הדת והיהדות התבססו אף הם

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

בתחילתן על הקבלה, והסמיכו את שקריהן ותאוותיהן על פרשנות מזויפת של יסודות הקבלה, ומשו"כ חששו רבים מגדולי ישראל שומרי משמרת הקודש מכל עיסוק פומבי בקבלה ע"י המוני העם.

וראה מה שכתב היעב"ץ בהקדמה לסידורו הגדול סולם בית אל (עמוד ט')::

"אחר שכל סודות הקבלה המכוסים וכמוסים ורזי עליונים נתגלו בימינו, ונתגלגלו הדברים שאפלו עמי הארץ שאינן מכירים לשון הקודש על בריו מצפצפים ומהגים ואומרים הנוסח ליקבה"ו [לשם יחוד וכו'] שלא נסדר כל עיקר אלא לצנועין ליודעים מן העומדים בהיכל מלך, ומעידני על אבא מארי הגאון החסיד זצ"ל עם היותו נודע בשערי החכמה האמיתית, בכל בית הזוהר נאמן וקבלת האריז"ל היה שעשועיו יום יום וכל הנהגתו על פיהם, אבל היה נוהג בדבריהם שהם כבשונו של עולם צניעות יתירא וקדושה עצומה כמו שהיה ז"ל כל עניניו מקיים והצנע לכת, ומעולם לא שמע אדם מפיו דברי נוסח הנ"ל ולא הוציא בשפתיו קול נשמע רק על לבו היה מדבר בלי ספק אף הוא מתכוין לגמור את ה' בכל לבבו... וכן אנו נוהגין אחריו לפי עניותינו".

הרי שהחשיב תפילה זו עד למאוד אלא דלא ניח"ל שעמי הארץ שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם מהלכים בגדולות ונצורות.

וכך כתב מו"ר רבינו הגדול בעל דברי יציב (שו"ת דברי יציב או"ח ח"א סימן ס"ה אות א):

"וכדאי להזכיר דבר חידוש ששמעתי מכ"ק אאמו"ר זי"ע, ששמע מפ"ק של אא"ז בעל ד"ח זי"ע שאמר, שהצדק עם הנוב"י לגבי אמירת לשם יחוד להמון שלא באו לסודן של דברים... והם ענינים גבוהים ונשגבים והכל רמזים דקים".

הרי שהתנגדו לאמירת תפילה זו לא משום שראו בה חסרון ופגם אלא היפך הדברים משום שתפילה זו קדושה ונשגבה ומיועדת ליודעי חן ואין זה ראוי שעמי הארץ ידקלמוה פן יבואו לקצץ בנטיעות.

אבל לא הרי ימינו כימי קדם, ובימינו אין כל חשש שע"י אמירה זו יקצצו בנטיעות ויצאו לתרבות רעה, ואף שודאי צדק הנוב"י שכל שעושה מצוה לשם שמים נפעלים התיקונים מאליהם פשוט שיש ענין למי שבידו הדבר ומבין לחש הוא בכל זאת לכוין

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

כוונות הפנימיות, ולא בכדי גילוי גדולי המקובלים כוונות אלה, ואף מי שלא בא בסוד ה' ליראיו, יכול לכוון כוונות פשוטות באמירת לשם יחוד כפי שנתפרש בנחלת דוד, ובהקדמת היעב"ץ שם, ואכמ"ל.

ו

ובאמת לאחר התבוננות בדברי חכמים וחידותם נראה דגדולי ישראל התנגדו לתפילה זו וכיוצא בה משני טעמים שונים.

הנוב"י חשש שע"י עיסוק ההמונים בקבלה יקצצו בנטיעות וישתבשו ביסודי הדת והאמונה, והיעב"ץ והדברי חיים התנגדו מטעם אחר, משום דתפילות אלה הקדושים והנשגבים אין ראוי שיהיו על שפתותיהם של עמי הארץ וריקנים, ויש בזה זלזול וזילותא לקדושת ה'.

והנני הולך רכיל ומגלה סוד, דבדרשות הצ"ח "אהבת ציון" בדרוש כ"ה לעשי"ת מצינו אות ט' ולאחריו אות י"א, ואות י' שבדרשה זו נשמט מן הדפוס באופן תמוה, וחשבתי שמקרה היא, עד שת"ח אחד שתח"י כתה"י של ספר חשוב זה הראני את הכת"י של ספר זה שיצא לאור ע"י נין הנוב"י בנו של היד המלך ובו כל אות י' בדרשה זו ובו האריך מאוד לתקוף ולדחות את התפילות החדשות המיוסדות על תורת הקבלה. ומתוך התבוננות בדבריו שם ראיתי שכיונתי לאמת בביאור כונתו ושיטתו.

דהנה בדרוש זה חזר על דבריו שבתשובתו אך הוסיף בזה חריפות יתירה וכתב שהנוהגים בתפילות אלה יש בזה מעין עבו"ז בשיתוף בהיותם מאמינים כאילו יש כח עצמי בספירות ובשמות. ועוד כתב שם בפירוש לבאר כונתו במה שכתב דמצוות סתמא לשמן, דכל שהתפלל וקיים מצוותיו לשם שמים, כל התיקונים נפעלים מאליהם ללא כל כונה מצד האדם לתיקונים, ועל זה כתב דהוי כעין מה שאמרו בקדשים דסתמן לשמן.

ובתוך דבריו כתב:

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

"רק אלו בעלי החכמה הודיעוני מה למעלה נעשה ע"י המצוות והתפילות אבל לא רצו כלל שיהיה צורך שאנו נכוין בהם אלא ממילא הדברים נעשים למעלה, כשם שע"י הפרשת תרומה הותר המותר לזרים וכי התורם צריך לחשוב שיהיה המותר מותר לזרים, אלא הפעולה ממילא נעשית, כן הוא עסק הכוונה של כל המצוות, אבל אין צורך שבעשייתו המצוה יכוין לזה. וטוב היה לנו אם היה לנו נביא מוחזק והיה מודיע לנו כל סתרי התורה וכל כונת התורה והמצוות והיה לנו מעין עוה"ב שעיקר עוה"ב להיות נהנה מזיו השכינה, ופירוש הדברים להשיג השגות ולידע את ה' באמת וזה התענוג היה לנו בעוה"ז, אבל עכ"פ אין צורך לכוין לזה בשעת מעשה המצוה".

(והנה לא ידעתי למה השמיטו כל את זה מן הדפוס ובכתב היד הועבר על כל אות זה כעין X אך אינני יודע מי החליט להשמיטו, ואולי זה מן הטעם שכתב בתשובה מאהבה [ח"א סימן צ'] דאף שהנוב"י התנגד נחרצות לאמירת לשם יחוד לא מחה על זה ברבים, וצ"ע).

אך באמת כל גדולי המקובלים נקטו שלא כדבריו, ואף שכו"ע מודים דכל שעושה מצוה לשם שמים אכן הדברים עושים רושם למעלה, מ"מ ודאי עדיף טפי לכוין במפורש את הכוונות הפנימיות וכמו שכתבתי לעיל. וראה מה שכתב החיד"א בספרו שמחת הרגל (שבועות סוף לימוד ב):

"וירגיל עצמו לומר לשם יחוד קוב"ה כאשר הורגלנו בטורקי"אה כי בזה מגלה דעתו בפירוש שהוא לשם ה' דוקא ולא יגע זר באותו הלימוד ואותו מצוה. ואל תשגיח במ"ש הרב מהר"ר יחזקאל סג"ל לנדא בספרו שו"ת נודע ביהודה חלק י"ד סי' צ"ג אשר זלזל והטיח דברים על אמירת ליקבה"ו, ובא לכלל כעס על חסידי ארצו ובא לכלל טעות בדבריו ובודאי הוא לא כיוון על לומדי חכמת האמת בקדושה וענוה אלא שסתם הדברים, וגם יושב ודורש שאין צריך כונה כלל וכל התיקונים נעשים למעלה מאליהם על ידי מעשנו, והוא חולק בידים נקיות על רשב"י וחבריו קדישי עליונים ועל רבינו האר"י זצ"ל אשר רוח ה' דיבר בם ואליהו זכור לטוב איתרחיש להו כאשר ידבר איש אל רעהו, איברא ודאי שמי שעושה המצוות לשם שמים ודאי מתקן למעלה אבל אין יחס בינו ובין המכוין הכונה הראויה כלל וזה פשוט ומבואר ואשרי מי שזוכה לכוין ע"ד האר"י ז"ל על פי כתבים אמתיים".

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

ז

והנה המשנ"ב לא הביא בשום מקום לא את המנהג לומר לשם יחוד ואף לא את מה שנהגו לומר הנני מוכן ומזומן אף שדברי החיי אדם שגורים על לשונו בספרו הגדול, ורק במקום אחד בהל' פסח (בריש סימן תע"ג) כתב:

"ויש נוהגין לומר הריני מוכן לקדש ולקיים מצות ד' כוסות... וקודם הגדה יכוין או יאמר לצאת ידי מצות סיפור יציאת מצרים" (והביא כן מהחיי אדם).

ויש לעיין למה לא הביא מנהג זה אלא בליל הסדר ולא בציצית ותפילין ושאר המצוות שבכל יום ויום.

ולא ראיתי בזה טעם מסויים, ולכאורה היה נראה בפשטות דבסידורי התפילה שבל"טא בנוסח אשכנז לא היו נוסחאות אלה, משא"כ בהגדות שבכולם מצא המשנ"ב נוסח זה ולכן העתיקו. אך באמת אפשר שבכונה לא הביא ד"ז אלא בליל הסדר.

ובאמת שמעתי כיוצ"ב כמ"פ מאדמו"ר מרן בעל הדברי יציב זצ"ל שאביו הגדול כ"ק האדמו"ר מרודניק זצ"ל נהג כמנהג סבו הגדול הדברי חיים ומעולם לא שמעוהו אומר לשם יחוד מלבד בלל הסדר שהיה אומר כן על כל מצוה ומצוה. וסתם ולא פירש מה בין מצוות ליל הסדר לשאר המצוות.

ולפי דרכנו נראה דבשאר ימות השנה ראו רבים נותן טעם לפגם בעמי ארצות ופשוטי עם המצפצפים כציפורים דברי קבלה בקלות ראש ובלי כל רגשי לב, לא כן בליל הסדר שבו לילה כיום יאיר ועבד כי ימלוך וכל ישראל בני מלכים המה בליל שמורים, וכל אדם מקיים מצוות החג בהתלהבות ובהשתוקקות אכן נאה ויאה לומר תפילות אלה.

ח

ומשו"כ נוהג אני לומר לא רק הנני מוכן ומזומן אלא אף לשם יחוד, אבל אני נוהג לדלג על לייחד שם י"ה בו"ה כיון שאיני יודע אם המנהג הנכון לבטא י"ה בו"ה או

בענין לשם יחוד והנני מוכן ומזומן

שמא כפי שנוהגים רבים לומר י"ק בו"ק, דמצד אחד כתב הנוב"י שם שנכון לבטא את האותיות במילואם ואין בזה כל איסור, אך אין זה מילתא דפשיטא כלל.

והלא כתב הרדב"ז (ח"ה סימן ל"ה, אלקף ת"ח):

"ולענין ששאלת מה פי' ההוגה את השם באותיותיו דע כי הפירוש המוסכם אצלנו שהוגה את השם בלא כינוי שם האדנות בכל אחד מנקודותיו אבל התוס' כתבו במסכת סוכה ובכמה מקומות שפירוש ההוגה את השם שקורא אותיות השם כגון יוד הא וכו' והכי דייק לישנא דההוגה את ה' באותיותיו... הלכך נקטינן דבשם ההויה הכל אסור בין לקרות אותו ככתבו בין להגות אותיותיו והעושה כן אין לו חלק לעולם הבא".

וכוונתו לדברי התוס' סוכה (ה' ע"א ד"ה יו"ד ה"א):

"יו"ד ה"א מלמעלה - אף על פי שיו"ד ה"א שם גמור אין זה הוגה שם באותיותיו אם מזכיר שתי אותיות כיון דאינו מזכירם לשם שם שלם ועוד ההוגה שם באותיותיו פירש בקונטרס שדורש אותיות של שם בן ארבעים ושתים ואעפ"כ נזהרין בכל השמות".

ויש לעיין בקושיית התוס' דאטו יש איסור לכתוב את ה', וק"ו בכתובת ה' בצ"ץ הקודש שעל ראש הכהן הגדול דבכלל בגדי הקודש הוא. ונראה דהבנת הרדב"ז דכל קושיית התוס' על לשון הגמ' דמשמע שכך היה אומר בלמדו סוגיא זו וכך היו שונים י"ה מלמעלה, וע"ז כתבו דאין בזה איסור.

ומ"מ מבואר ברדב"ז שגם בהגיית האותיות במילואן יש איסור ולא כדברי הנוב"י. ואם יאמרו י"ק בו"ק אין לזה כל ענין ומשמעות, ומשו"כ נוהג אני לומר לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה ושם הוי"ה ב"ה.

מצוות שאדם דש בעקביו

מצוות שאדם דש בעקביו

"והיה עקב תשמעון" (ז' י"ב).

"אלו מצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון" (רש"י שם).

כיוצא בזה דרשו בעבודה זרה (י"ח ע"א) על הפסוק "עוון עקבי יסובני" (תהלים מ"ט) "עבירות קלות שאדם דש בעקביו מסובין עמו לעולם הבא".

והדברים פלא הלא שכר המצווה המובטח לנו בפרשה זו הוא מופלג מאד, הברית והחסד, פרי אדמתך ופרי בהמתך, שגר אלפיך ועשתרות צאנך, ומסתבר דרק בשכר המצוות הגדולות והקשות יובטח לאדם שכר מצוה בהאי עלמא ובודאי שכר גדול ומופלג כ"כ, וכאן הדגישו חז"ל וכך פירשו כונת התורה דדוקא על מצוות קלות שאדם דש בעקביו, מובטח לנו כל אלה, והמאמר אומר דרשני.

ונראה בזה, דהנה המצוות הקלות הן הן הנוהגות יום יום שכבר הורגלנו בקיומן משחר ילדותנו, כגון תפילה וק"ש, ברכות הנהנין וברכות המצוה, קלות הן לעשותן וכאילו שפתינו מעצמן כבר ממללות ברכות ותפילות אלו, אבל קשות הן עד למאד להתרגש מהן ולהרגיש בהן התרוממות רוח ושמחת הנפש. ישפוט כל אחד ואחד בעצמו, איזו ברכה הוא מברך בכונה יתירה, ברכות התורה שבכל יום ויום, ברכת שהכל שהוא מברך תדיר על המים, או ברכת האילנות שהוא מברך בימי ניסן, הלא ברור שרוב האנשים מתרגשים בברכת האילנות, כאשר אחת לשנה מקבץ אדם מסביבו את ילדיו ויוצא אתם לשדות ופרדסים לחפש שני אילנות פרי המלבלבים ביופים, ומברך עליהם, אף שברכה זו מדרבנן היא ואינה חובה גמורה. לא כך בברכת התורה שהיא חיוב דאורייתא, אך כיון שברכה זו נאמרת בכל יום ויום, תרדמת ההרגל שולטת בה, להקהות כל רגש ולעמעם כל התרוממות הלב.

ואלה הן המצוות הקלות שאדם דש בעקביו, וכשם שהוא מהלך

מצוות שאדם דש בעקביו

מאליו ואינו צריך תשומת לב על כל צעד ושעל כך גם במצוות אלה שקיומם קל וכוונתם קשה עד למאד.

וזה שהבטיחה תורה "והיה עקב תשמעון ושמרתם ועשיתם אותם" ושמרתם מלשון "ואביו שמר את הדבר" ויש בלשון הזה לשון ציפייה, וכמו שאמרו "נפשי לה' משומרים לבוקר", אם תצפו ותחכו למצוות אלה בהמיית הלב והתעוררות הנפש, אזי מובטח לכם "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד" וכו'.

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן מוה"ר יוסף דוד ז"ל

נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל

נלב"ע ג' אייר תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז

הר"ר דוד הגר הי"ו

לזס אנג'לס